

Hammermølle - Hellebæk

Danske Slægtsforskere Hillerød og omegn

25. Januar 2023

Finn Tangaa

- Historie (Fynske vandmøller)
- Vandmølle typer
- Tangaa Mølle
- Hvordan hænger det sammen med slægtsforskning, godser, fæster og skifter
- Navneændring

De ældste møller

- 890 Vandmølle ved Ravnholm i Mølleådal (Kong Gorm den Gamle)
- 1234 Nævnes en vandmølle i skriftlige kilder (Kong Valdemar 2. Sejr)
- 1513 Lader Christian den 2. bygge den ældst kendte danske krudtmølle i Rønnebæksholm ved Næstved. (Kong Christian 2)
- 1590-92 Bygger Tycho Brahe bygger papirmølle på Hven med Danmarks første overfaldehyjul (4 meter i diameter) (Kong Christian 4)
- 1619 Lader Christian den 4. den første hollandske mølle opføre på Københavns vold mellem Vesterport og Nørreport (Kong Christian 4)
- 1683 Indføres møllerprivilegium (Kong Christian 5)
- 1862 Møllerprivilegiet ophører (Kong Frederik 7)

Møllerprivilegium 1683 - 1862

Møllerprivilegium var et kongeligt privilegium, der blev tildelt som en næringsret (koncession), der sikrede mølleejeren en god, fast indtægt. Christian 5.'s Danske Lov af 1683 påbød kronens bønder at få malet deres korn på angivne møllebrug, som fortrinsvis var kronens eller godsernes møller. I litteraturen omtales denne ordning som mølletvang.

Møllerne var typisk givet i fæste, som er en juridsk kontrakt mellem ejeren og udøveren af erhvervet. I Slesvig-Holsten var mølletvangen udstrakt til at omfatte alle bønder. †

Museumsinspektør Johs. Olsen i Svendborg har skrevet meget om de fynske vandmøller.

<https://fynhistorie.dis-danmark.dk/node/89>

Ældste omtalte vandmølle (Fyn) - Svansager Vandmølle 1231

Svansager på Langeland er den ældste omtalte i Svendborg amt; den nævnes i kong Valdemar II jordebog i året 1231, og den er rimeligvis forløberen for den nuværende Tranekær Slotsmølle; men det behøver ikke derfor at være den ældste, andre kan godt være anlagt før den, mon ikke vandmøllen ved **Brahetrolleborg** f.eks godt kunne være ældre, det gamle **klosteranlæg** her er jo fra ca. **1172** (Kong Valdemar 1. den store)

Vandmøller på Fyn, i årtierne, omkring Århundrede skiftet

Jacob Madsens visitatsbog dækker nær alle de fynske sogne

Nord Fyn	26
Midt Fyn	17
Øst Fyn	39
Vest Fyn	35
Syd Fyn	44
<hr/>	
i alt	161
<hr/>	
heraf Skvat møller	12
<hr/>	

Vandmølle	dateret	beliggenhed
Tangaa Mølle	1361	Broholm
Urte Mølle	1372	Hvidkilde
Skaarup Skovmølle		
Gundestrup Mølle	1418	Hundstrup
Elleskovs Mølle	1597	Hundstrup
Lydinge Mølle	1438	Krarp
Slotsmøllen	1400- tallet	Nyborg
Gruppe Mølle	1500	Svendborg
Pjente Mølle	1546	Svendborg
Ørkildsmøllerne	1500- tallet	Svendborg
Hospitalets Mølle	1551	Fåborg
Kaleko Mølle	1643	Fåborg
Lindevad Mølle	1610	Vester Aaby
Dals Mølle	1610	Vantinge
Nørre Mølle	1610	Svanninge
Knarreborg Mølle	1610	Oure
Grønne Mølle	1610	Skellerup
Grøfte Mølle	1610	Skellerup

Hvad er en mølle?

En mølle nyttiggør energi til praktisk arbejde

Energiformer:

Vandkraft

Vindkraft

Muskelkraft (fx hestemølle)

Arbejde:

Kornmølleri

Pumpemøller

Håndværk og industri

Hvad er en Møller ?

En mølleejer

Oprindeligt ejet af klostre, kongen eller adel

En møllefæster eller -forpagter

Som regel af møllerslægt

En møllersvend

En møllerdreng

Hvor findes flere oplysninger:

www.moelleforum.dk

www.mølleordbog.dk

Mølletyper

Vandmøllers opbygning

- med horisontalt (vandret) hjul
- med vertikalt (lodret) hjul
 - Underfaldshjul
 - Brystfaldshjul
 - Overfaldshjul

Vandmøllers formål

Kornmøller

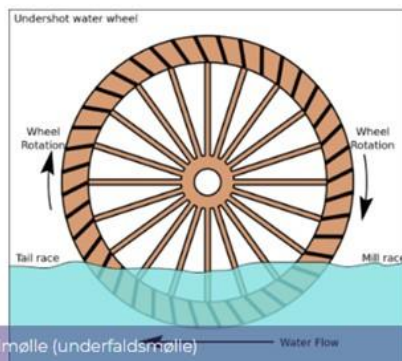
Melmøller

Grynmøller

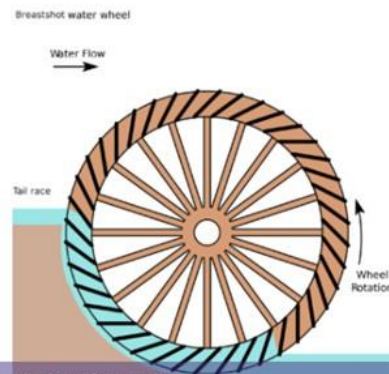
Valsemøller

Papirmøller

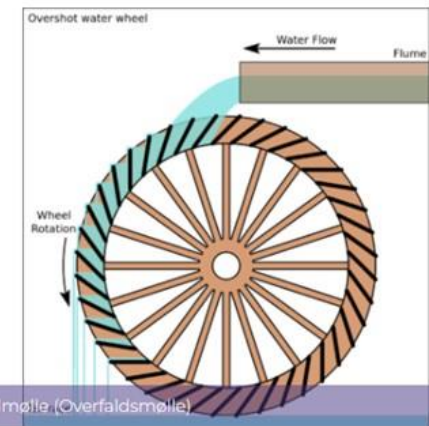
Stampemølle

Underfaldshjul på vandmølle (underfaldsmølle)

Brystfaldshjul fra vandmølle (brystfaldsmølle)

Overfaldshjul på vandmølle (Overfaldsmølle)

Skvatmøllen

Skvatmøllen (eller skvætmøllen) er den ældste form for vandmølle med et vandret møllehjul med skråtstillede vinger og en lodret akse. Den trækker direkte (uden gearing) på løberen i kværnen. Møllehjulet er mindre end de senere vandmøllehjul. Alt må formodes at været bygget af træ, og det er grunden til, at der ikke er fundet mange, sikre skvatmøllerester.

Stampemølle

En **stampemølle** er en mølle der driver *stampere*, oftest er det en vandmølle. Den svære mølleaksel er forsynet med fremspringende knaster, ophævere, som enten griber ind i udhulinger på lodretstående bjælker, *stampere*, eller på arme, der står ud fra disse, hvorved stamperen hæves for atter at falde ned, når ophæveren slipper den. Ophæverne sidder i en skruelinie på akslen, sådan at stamperne hæves, den ene efter den anden.

Kaleko Mølle er Danmarks ældste fungerende vandmølle.

Lyngby Nordre Mølle

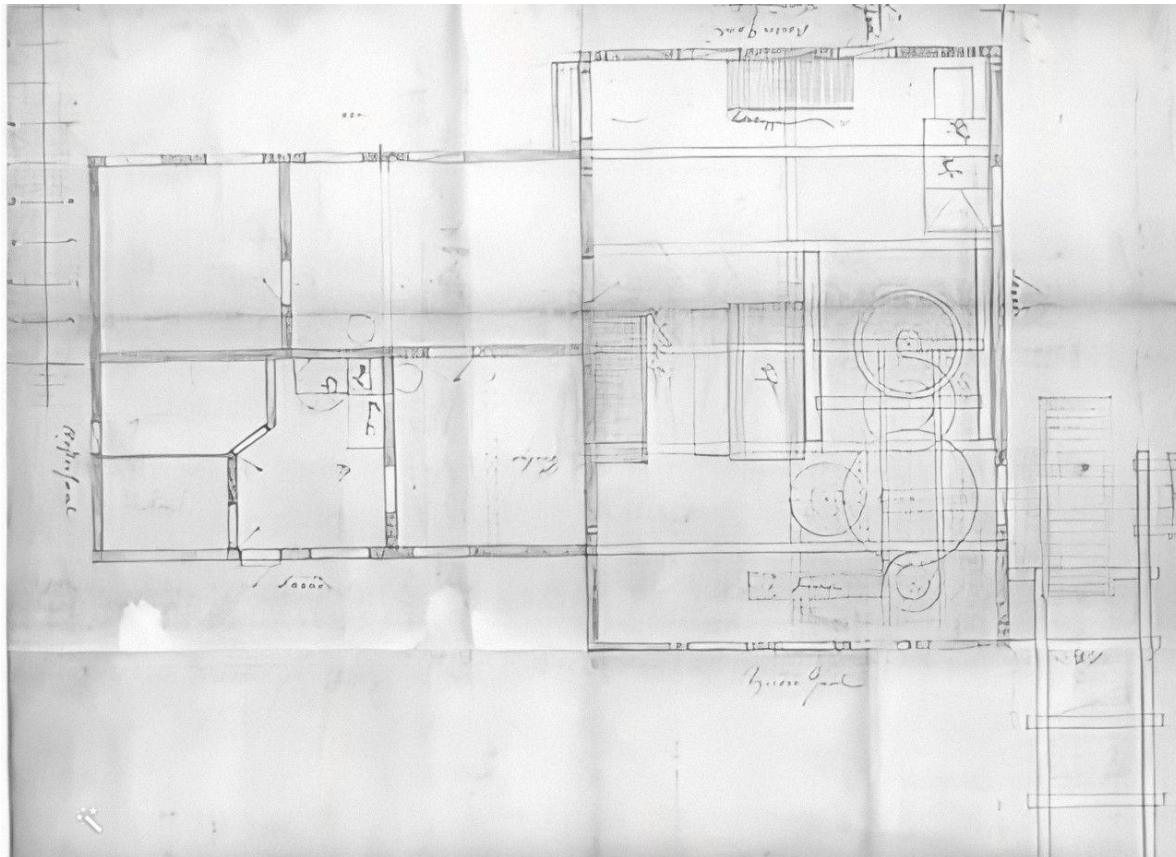
Ellested Mølle på Fyn – nu genopført på Frilandsmuseet ved Lyngby

Tangaa Mølle

1361 - 1912

Tangaa Mølle – Gudme Sogn, Gudme Herred, Svendborg Amt

Bygninger tilhørende Tangaa Mølle

Stuehuset øst og vest 4 fag

Møllehus syd og nord 6 fag

Malekarmen

Mølleværket

Udhus syd og nord 10 fag – til stald og lade m.m.

Græsmøller eller vintermøller

Mølleperioden i de gamle fæstebreve var som oftest indskrænket til de 6 måneder fra 28. september – 25. marts. Så kørte vandmøllen om efteråret og lidt hen på vinteren. Møllernes brugere og kunder indfandt sig efter høst i den takt, de blev færdige med at slå kornene af negene hjemme på loens lerstampede gulv.

Græsmølleriet var begrænset til en bestemt tid på året i henhold til lokale retningslinjer, og generelt blev driften standset den 25. marts for at undgå skader og ulemper for op- eller nedstrøms lodsejere. Såfremt der var behov for at få malet korn i forårs- og sommerhalvåret måtte det foregå på håndkværn eller på hestemøller, og det begrænsede ofte arbejdet til maling af mindre portioner.

Næsten samtlige græsmøller er i dag nedlagt, ofret for senere tiders krav om en større produktionskapacitet, som kom med vindmøllerne, men mølledæmninger og gamle historiske udskiftningskort viser ofte, hvor de har ligget.

**Oplysninger om møllerne, som til stadighed er fæstere under Broholm:
Tangaa Mølle**

1639: Niels Ibsen i Tange Mølle

1643: Rasmus Pedersen

1662: Tange Mølle. Reinholdt Hanssen.

20. februar 1735 til Hans Laursen.

28. april 1773 til Niels Rasmussen. - (min 4. tipoldefar)

10. januar 1810 til Niels Nielsen. - (min 3. tipoldefar)

Broholm Slot

Fæster og Skifter

Tangaa Mølle, var en fæstemølle under Broholm Slot.

Møllens middelalderlige eksistens dokumenteres af følgende skifte af 14.maj 1473 mellem væbneren Anders Jepsen af Langholm og hans svigersøn, ridderen Johan Fikkese

Min 4x tipoldefar, overtog Møllen 28. april 1773.

Niels Nielsen overtog efter faderen 10. januar 1810.

Der er fundet både fæstebreve o skifter til møllen.

Navneændring

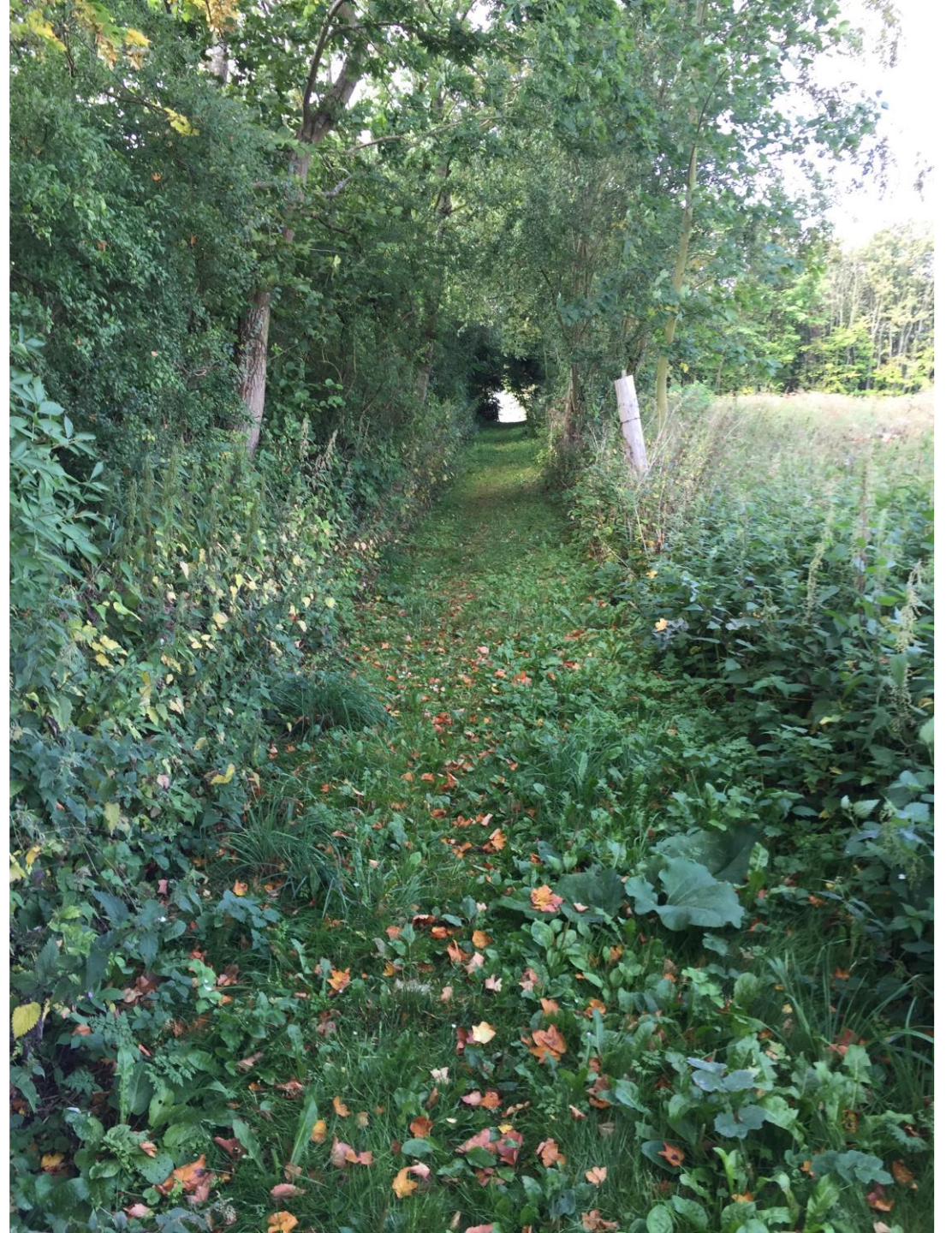
Efter navneloven af 1904, søgte min slægtning Hans Peter Jensen og familien (5 børn) om navneændring til slægtsnavnet Tangaa. Kongelig bevilling.

Alt materiale er fundet på Rigsarkivet. Bevilliget 14 april 1905

Navneloven – oversigt:

1525	Første navnelov	- Frederik I adlen skulle have faste slægtsnavne.
1771	1 november	- I Slesvig skulle føres slægtsnavne
1791		- Gælder nu også Ribe Amt
1828	30 maj	- Hele kongeriget ifølge Dåbsforordningen, skulle alle børn have fornavn og familie/slægtsnavn
1904	22 april	- Navneloven – nu kan man søge om navneforandring
1962		- Ny navnelov, ligestilling mellem børn i eller udenfor ægteskab
2006	1 april	- Det bliver for mange lettere at skifte navn, men prisen bliver kr. 3000,-
2007	16 maj	- Gebyret ændres til kr. 430,-
2019	1 januar	- Gebyret er nu kr. 500,-

Slut

